

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

ปัจจุบันปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำคัญประการหนึ่งของชุมชนทุกประเทศทั่วโลก เพราะมีส่วนสัมพันธ์กับความหนาแน่นของประชากร การประกอบอาชีพและสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ส่งผลให้มีการผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น ซึ่งสินค้าและบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่มีการผลิตที่ซับซ้อน ใช้อุปกรณ์ประกอบที่กำจัดการยาก อีกทั้งประชาชนไม่เห็นความสำคัญในการคัดแยกขยะมูลฝอยและของเสีย จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในด้านต่าง ๆ เช่น เกิดมลพิษทางดิน มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ และปัญหาด้านสาธารณสุข ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน อาทิ มีกลิ่นเหม็น เป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวันและสัตว์นำโรคอื่น ๆ แล้วนำเชื้อโรคมารูสู่คน จากขยะที่อาจซึมลงไปใต้น้ำใต้ดิน ทำให้เกิดมลพิษในน้ำและในดิน รวมทั้งเกิดสภาพภูมิทัศน์ที่ไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดความรำคาญแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับโลก และในปัจจุบันการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทยยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากหน่วยงานรัฐแต่ละแห่งขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร ขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการที่เหมาะสม และเกิดความขัดแย้งในการดำเนินการ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม เพราะในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะนำขยะมูลฝอยที่เก็บรวบรวมจากแหล่งชุมชนมากองรวบรวมบนพื้นดิน แล้วปล่อยให้ย่อยสลายเองตามธรรมชาติหรืออาจมีการเผาซึ่งการกำจัดโดยวิธีนี้ ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชน นอกจากนี้ยังพบปัญหาเรื่องการจัดหาสถานที่ทิ้งและทำลายที่หายากและมีราคาแพง อีกทั้งพฤติกรรมของประชาชนโดยทั่วไปยังทิ้งขยะมูลฝอยโดยขาดจิตสำนึกและปล่อยให้เป็นการละทิ้งของหน่วยงานที่รับผิดชอบทำให้มีปริมาณขยะที่เกิดขึ้นมากมาย ทั้งนี้ในส่วนของจังหวัดทุกจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทุกหน่วยงาน ทุกระดับ รวมทั้งมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ ล้วนแล้วแต่ประสบปัญหาเดียวกัน จึงได้มีการรณรงค์เพื่อลด แก้ไขปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยมาอย่างต่อเนื่องและมีแนวคิดที่จะทำการจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (ธงชัย ทองทวี, 2553 : 1)

สำนักงานประมาณของรัฐบาล สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ได้วิเคราะห์ประเด็นด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอยว่า จากการศึกษาสถานการณ์ขยะมูลฝอยของประเทศไทยที่ผ่านมาพบว่า สถานการณ์ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี 2551 – 2559 มีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี

ทั้งนี้ ในปี 2559 มีปริมาณและอัตราขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 27.04 ล้านตัน (หรือประมาณ 74,073) เพิ่มขึ้นจากปี 2558 ประมาณ 190,000 ตัน (หรือคิดเป็นอัตราส่วนที่เพิ่มขึ้นจากปี 2558 ร้อยละ 0.7) ซึ่งคิดเป็นอัตราการเกิดขยะมูลฝอยโดยเฉลี่ย 1.14 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ในขณะที่มีปริมาณและอัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำไปกำจัดอย่างถูกต้อง 9.59 ล้านตัน หรือร้อยละ 36 ถูกนำไปกำจัดไม่ถูกต้อง 11.69 ล้านตัน หรือร้อยละ 43 และนำกลับมาใช้ประโยชน์ 9.59 ล้านตัน หรือร้อยละ 21 (สถานการณ์ขยะมูลฝอยของประเทศไทย, 2559 : 4) และอัตราการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ จะเห็นว่าปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นทั่วประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงกว่าอัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำไปกำจัดอย่างถูกต้อง และอัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ ต่อมาเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2560 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564) โดยมีกรอบแนวคิดในการลดการเกิดขยะมูลฝอยหรือของเสียอันตรายที่แหล่งกำเนิด การนำของเสียกลับมาใช้ซ้ำ และใช้ประโยชน์ใหม่ ณ แหล่งกำเนิดตามหลักการ 3Rs (Reduce Reuse Recycle) เพื่อให้เกิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน การส่งเสริมการกำจัดขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายแบบศูนย์รวมโดยใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสาน และการแปรรูปผลิตพลังงานอย่างเหมาะสมตามหลักความรับผิดชอบต่อและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย ดังนั้น หากพิจารณาตามนัยของแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ(พ.ศ.2559-2564) ดังกล่าว จะเห็นว่าปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศจะต้องแนวโน้มที่ดีขึ้น แต่จากการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ขยะมูลฝอยที่ผ่านมาเทียบกับแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564) ปรากฏว่าปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในปี 2559 กลับมีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงกว่าทุกปี ในขณะที่อัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำไปกำจัดอย่างถูกต้อง และอัตราขยะมูลฝอยที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับอัตราขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น โดยจะเห็นได้จากผลการดำเนินงานจริงในปี 2559 ได้รับการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ร้อยละ 57 ซึ่งมีสัดส่วนสูงกว่าค่าเป้าหมายรายปีของแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564) ที่กำหนดว่าขยะมูลฝอยจะต้องได้รับการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เพียงร้อยละ 0.7 เท่านั้น จากผลการดำเนินงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าหากภาครัฐปล่อยให้สถานการณ์เช่นนี้ดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ โดยที่ทุกภาคส่วนของสังคมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมไม่เข้ามาร่วมกันดำเนินการอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดการบูรณาการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมอาจส่งผลทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยให้หมดไปจากสังคมไทยได้ อีกทั้งยังอาจจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นอันตรายคุกคามต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนตามมาในที่สุด เมื่อพิจารณาลำดับการจัดการขยะตามหลักสากลพบว่า วิธีการกำจัดของเสียเป็นแนวทางพึงประสงค์น้อยที่สุดและปัจจุบันแนวโน้มของต่างประเทศยังให้ความสำคัญกับ 4Rs (Reduce Reuse Recycle Recovery) ดังเช่นแนวทางการ

จัดการขยะของประเทศสวีเดนที่ปรากฏว่าการกำจัดขยะด้วยการฝังกลบเป็นวิธีที่ปฏิบัติน้อยที่สุด ทั้งยังมีแนวโน้มลดลงในอนาคต ขณะที่วิธีการแปรรูปขยะเป็นพลังงานมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ส่วนประเทศไทยนั้นยังคงเน้นวิธีการกำจัดขยะด้วยวิธีการฝังกลบ แต่วิธีการนำมาใช้ซ้ำ หมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ ตลอดจนการแปรรูปขยะเป็นพลังงานยังไม่ถูกนำมาปฏิบัติมากเท่าที่ควร ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานภาครัฐ จะต้องตระหนักและให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว โดยอาจนำเอารูปแบบการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จของประเทศอื่น ๆ ในการจัดการขยะ อย่างเช่น ประเทศสวีเดนมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาขยะของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การมีจิตสำนึกที่ดีในการจัดการขยะมูลฝอย โดยการนำขยะบางอย่างกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) ใช้ซ้ำ (Reuse) หรือลดการสร้างขยะขึ้นมาใหม่ (Reduce) ถือเป็นลดปริมาณขยะมูลฝอยได้อย่างมีประสิทธิภาพตามหลักการ 3Rs (Reduce Reuse Recycle) ของแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564) ที่ให้ความสำคัญกับการลดการเกิดขยะมูลฝอยหรือของเสียอันตรายที่แหล่งกำเนิด การนำของเสียกลับมาใช้ซ้ำ และใช้ประโยชน์ใหม่ ณ แหล่งกำเนิด แต่จากการศึกษาเห็นได้ว่าถึงแม้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นหน่วยงานหลักภายใต้แผนงานบูรณาการบริหารจัดการขยะและสิ่งแวดล้อม (ด้านการจัดการขยะ) จะได้มีการดำเนินการกำหนดนโยบาย แนวทาง มาตรการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยให้ประชาชนทุกคนได้ยึดถือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่จากสถานการณ์ขยะมูลฝอยที่ผ่านมากลับปรากฏว่าปริมาณขยะก็ยังคงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเห็นได้จากปริมาณขยะมูลฝอยในปี 2559 ที่เกิดขึ้นทั่วประเทศประมาณ 27.04 ล้านตัน แต่มีการนำขยะไปกำจัดเพียง 13.06 ล้านตัน จึงยังมีปริมาณขยะที่ตกค้างในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศอีกเป็นจำนวนถึง 13.44 ล้านตัน ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาขยะไปอุดตันท่อระบายน้ำ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาแหล่งแพร่กระจายเชื้อโรค ปัญหากลิ่นเหม็นของกองขยะ ปัญหาควันไฟจากการเผาขยะ เป็นต้น จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นอาจจะสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดจิตสำนึกที่ดีในการจัดการขยะมูลฝอย นอกจากนี้ยังพบอีกว่าการบริหารจัดการขยะของไทยยังขาดความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งนี้ แม้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ.2559-2564) จะกล่าวถึงการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการรับผิดชอบในสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของตนตลอดวัฏจักรชีวิตไว้ในมาตรการการลดขยะมูลฝอยก็ตาม แต่กลับปรากฏว่ายังขาดแนวทางที่ชัดเจนเพื่อผลักดันให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตามได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น ภาครัฐควรเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจังมากขึ้น โดยอาจหามาตรการหรือแนวทางใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ณ ปัจจุบันมาปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป ทีมนักวิจัยด้านการจัดการของเสีย/ขยะมูลฝอย ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมด้านสิ่งแวดล้อมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้กล่าวว่า ปัจจุบันในพื้นที่ที่มีการขยายตัวของชุมชนจะมีจำนวน

ประชากรเพิ่มมากขึ้น ปริมาณขยะมูลฝอยก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว จากการศึกษาพบว่าขยะมูลฝอยมีปริมาณเพิ่มมากขึ้น และการจัดเก็บหรือการจัดการขยะมูลฝอยไม่สามารถรับมือกับจำนวนขยะมูลฝอยที่ตกค้าง ทำให้ขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสภาพภูมิทัศน์(ดินเสียและน้ำเสีย) และสุขภาพอนามัยของประชาชน การจัดการขยะจึงเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งที่ต้องแก้ไข จากปัญหาของขยะมูลฝอยที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนโดยตรง ทั้งในชุมชนเมืองและชนบท ทำให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีความตระหนักในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย โดยอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นในการจัดการขยะมูลฝอย และการปลูกฝังจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมแก่ชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในแต่ละชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการขยะ เพื่อให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการจัดการขยะ ซึ่งประชาชนในชุมชนมีอิทธิพลในการกระตุ้นจิตสำนึกต่อความรับผิดชอบร่วมกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเรื่องขยะมูลฝอยชุมชน โดยเริ่มจากการให้ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบเพื่อรองรับปัญหาขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่การจัดการขยะมูลฝอยที่ครบวงจรมีปัญหาต้นทุนสูงมาก ดังนั้นประชาชนในชุมชนจึงควรมีความตระหนักในการลดปริมาณขยะมูลฝอยมากกว่าการพึ่งพาการกำจัดขยะมูลฝอยชุมชนจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว ทำอย่างไรที่จะรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนเห็นการเปลี่ยนแปลงในเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคตร่วมกันคิดหาวิธีการและแนวทางที่เป็นรูปธรรมที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุด ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนในชุมชนเห็นคุณค่าและเกิดจิตสำนึกในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และร่วมด้วยช่วยกันในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ให้เหลือน้อยที่สุด กรมควบคุมมลพิษ ได้รายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยว่า ในปี 2563 ขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 27.35 ล้านตัน (ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 4) โดยขยะมูลฝอยจะถูกคัดแยก ณ ต้นทาง และนำกลับไปใช้ประโยชน์ จำนวน 11.93 ล้านตัน (ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 5) กำจัดอย่างถูกต้อง 11.19 ล้านตัน (เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 14) และกำจัดไม่ถูกต้องประมาณ 4.23 ล้านตัน (ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 34) จังหวัดสะอาด 5 อันดับแรก ปี 2563 ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต ลำพูน ระยอง และนนทบุรี ตามลำดับ สาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยลดลง เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยในช่วงตั้งแต่วันที่ 26 มีนาคม 2563 ถึงวันที่ 31 พฤษภาคม 2563 พบว่า อปท. บางแห่งและพื้นที่กรุงเทพมหานครบางเขต มีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนลดลง เนื่องจากมีการควบคุมการเดินทางของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศมาประเทศไทย และขณะเดียวกันมีมาตรการกำหนดให้ปฏิบัติงาน Work From Home ทำให้ปริมาณพลาสติกใช้ครั้งเดียว (Single use plastic) เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในเขตเมืองที่มีการใช้บริการสั่งซื้อสินค้าและอาหารผ่านระบบออนไลน์เพิ่มขึ้น สำหรับพื้นที่ 76 จังหวัด เมื่อรวบรวมปริมาณขยะมูลฝอยเปรียบเทียบในสถานการณ์ก่อนช่วงการแพร่ระบาดฯ (ตั้งแต่เดือนตุลาคม 62 -

มีนาคม 63) มีปริมาณเฉลี่ย 68,000 ตัน/วัน ช่วงที่มีการ Work From Home (เดือนเมษายน 63) เฉลี่ย 63,000 ตัน/วัน ช่วงหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดฯ ระลอกแรก (เดือนพฤษภาคม-พฤศจิกายน 63) เฉลี่ย 63,000 ตัน/วัน และช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดฯ ระลอกใหม่ (เดือนธันวาคม 63-มกราคม 64) เฉลี่ย 58,000 ตัน/วัน สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่ามีแนวโน้มลดลง ตั้งแต่ก่อนช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดฯ (ตั้งแต่เดือนตุลาคม 62-มีนาคม 63) เฉลี่ย 326 ตัน/วัน ช่วง Work From Home (เดือน เม.ย .63) เฉลี่ย 312 ตัน/วัน ช่วงหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดฯ ระลอกแรก (เดือนพฤษภาคม – พฤศจิกายน 63) เฉลี่ย 293 ตัน/วัน และช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดฯ ระลอกใหม่ (เดือนธันวาคม 63 – มกราคม 64) เฉลี่ย 271 ตัน/วัน ซึ่งพบว่าแนวโน้มปริมาณขยะมูลฝอยทั้ง 77 พื้นที่ลดลง นอกจากนี้ปี 2563 พบว่ามีปริมาณขยะพลาสติกเกิดขึ้นในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดฯ ประมาณ 6,300 ตัน/วัน (เพิ่มขึ้นประมาณ ร้อยละ 15) จากในช่วงสถานการณ์ปกติมีขยะพลาสติกประมาณ 5,500 ตัน/วัน โดยที่ผ่านมาได้มีการดำเนินโครงการ “Everyday Say No To Plastic Bags” ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 การประกาศมาตรการงดให้ถุงพลาสติกในห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต และร้านสะดวกซื้อ ซึ่งมีภาคีเครือข่ายห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต และร้านสะดวกซื้อกว่า 90 ราย เข้าร่วมโครงการ และการลงนามบันทึกความร่วมมือระหว่างกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับ Platform ของผู้ให้บริการส่งอาหาร อาทิ Grab Food, Line Man, Wongnai, Gojek, Food Panda, Lalamove และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวจากการบริการส่งอาหาร เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2563 ช่วยส่งเสริมให้ลดปริมาณขยะตั้งแต่ต้นทาง (บ้านเรือน)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” การยกระดับศักยภาพของประเทศไทยในหลากหลายมิติ พัฒนาคมนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีภาครัฐของประชาชนเพื่อประชาชนและประโยชน์ส่วนรวม โดยกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ชาติเป็น 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอยู่อย่างจำกัด ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำรงชีพของมนุษย์

และส่งผลต่อการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า และเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศในระยะ 20 ปีได้อย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องกำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศในปัจจุบันที่มีปัญหา ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในทุกมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และความเป็นหุ้นส่วนความร่วมมือระหว่างกันทั้งภายในและภายนอกประเทศอย่างบูรณาการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในการกำหนดกลยุทธ์และแผนงาน และการให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในแบบทางตรงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานการเติบโตร่วมกัน ไม่ว่าจะผ่านทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลทั้ง 3 ด้าน อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนเพื่อคนรุ่นต่อไปอย่างแท้จริง

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560 – 2579 ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาภายใต้ 6 ยุทธศาสตร์หลักที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อมคือ ยุทธศาสตร์ที่ 5 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมาย ดังนี้ 1) คนทุกช่วงวัยมีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น ครู/บุคลากรทางการศึกษาได้รับการอบรมพัฒนาในเรื่องการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น ผู้เรียนทุกระดับการศึกษามีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความตระหนักในความสำคัญของการดำรงชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ความมีคุณธรรม จริยธรรม และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้น และสถาบันอุดมศึกษาที่ติดอันดับมหาวิทยาลัยสีเขียวของโลกเพิ่มขึ้น เป็นต้น 2) หลักสูตร แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ มีตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น สถานศึกษา/สถาบันการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพิ่มขึ้น และสื่อสารมวลชนที่เผยแพร่หรือให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น เป็นต้น 3) การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตัวชี้วัดที่สำคัญ เช่น มีฐานข้อมูลด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศในสาขาต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เป็นต้น โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนา คือ ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม มีคุณธรรม จริยธรรม และนำแนวคิดตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ และพัฒนาองค์ความรู้ งานวิจัย และนวัตกรรมด้านการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็น

มิตรกับสิ่งแวดล้อม และมีแผนงานและโครงการสำคัญ เช่น โครงการน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพคนทุกช่วงวัย โครงการโรงเรียนคุณธรรม โครงการโรงเรียนสีเขียว เป็นต้น

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2564 โดยมุ่งมั่นดำเนินการภารกิจหลักตามแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) กำหนดนโยบาย และจุดเน้นด้านการจัดการศึกษาเพื่อสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย การเสริมสร้างการรับรู้ ความเข้าใจ ความตระหนัก และส่งเสริมคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการพัฒนาสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ให้สามารถเป็นอาชีพและสร้างรายได้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง เป็นหน่วยงานในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนและขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ สู่การปฏิบัติในพื้นที่รับผิดชอบ การสร้างความตระหนักและเห็นความสำคัญของการจัดการขยะในสถานศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายที่สำคัญที่สถานศึกษาต้องขับเคลื่อนให้เกิดเป็นรูปธรรม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิจัยการพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

คำถามการวิจัย

1. สภาพการจัดกิจกรรมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง ปีการศึกษา 2563 อยู่ในระดับใด
2. แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และประโยชน์ที่ได้รับ อยู่ในระดับใด
3. ผลการดำเนินงานตามแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง อยู่ในระดับใด

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง
2. เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง
3. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานตามแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

สมมติฐานการวิจัย

1. สภาพการจัดกิจกรรมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง ปีการศึกษา 2563 อยู่ในปานกลางขึ้นไป
2. แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง มีความถูกต้อง มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และประโยชน์ที่ได้รับ อยู่ในระดับมากขึ้นไป
3. ผลการดำเนินงานตามแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง อยู่ในระดับมากขึ้นไป

ขอบเขตการวิจัย

การพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้มีสถานภาพอยู่ในปีการศึกษา 2563 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 73 คน หัวหน้างานวิชาการ จำนวน 27 คน และครูผู้สอน จำนวน 1,470 คน รวมประชากรทั้งสิ้น จำนวน 1,570 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้มีสถานภาพอยู่ในปีการศึกษา 2563 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 73 คน หัวหน้างานวิชาการ จำนวน 27 คน ใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) และครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ละ 1 คน (ไม่นับรวมหัวหน้างานวิชาการ) รวม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จาก 27 โรงเรียน จำนวน 216 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) และเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจง (Simple Sampling) รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 316 คน

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

2.1 ตัวแปรต้น คือ การจัดกิจกรรมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

2.2 ตัวแปรตาม คือ ผลการจัดกิจกรรมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ปีการศึกษา 2563

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะ
ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้เป็นกลุ่มเดียวกัน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 27 คน และหัวหน้างานวิชาการ จำนวน 27 คน ได้กลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 54 คน

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

2.1 ตัวแปรต้น คือ แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะ
ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

2.2 ตัวแปรตาม คือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ที่ได้รับ

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ปีการศึกษา 2564

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาผลการดำเนินงานตามแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการ
ขยะในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้มีสถานภาพอยู่ในปีการศึกษา 2564 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 73 คน หัวหน้างานวิชาการ จำนวน 27 คน และครูผู้สอนจำนวน 1,288 คน รวมประชากรทั้งสิ้น จำนวน 1,388 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยขั้นตอนนี้มีสถานภาพอยู่ในปีการศึกษา 2564 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 73 คน หัวหน้างานวิชาการ จำนวน 27 คน ใช้การกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) และครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ละ 1 คน (ไม่นับรวมหัวหน้างานวิชาการ) รวม 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ จาก 27 โรงเรียน จำนวน 216 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) และเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการเลือกแบบเจาะจง (Simple Sampling) รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 316 คน

2. ขอบเขตด้านตัวแปร

2.1 ตัวแปรต้น คือ การดำเนินงานตามแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการขยะในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

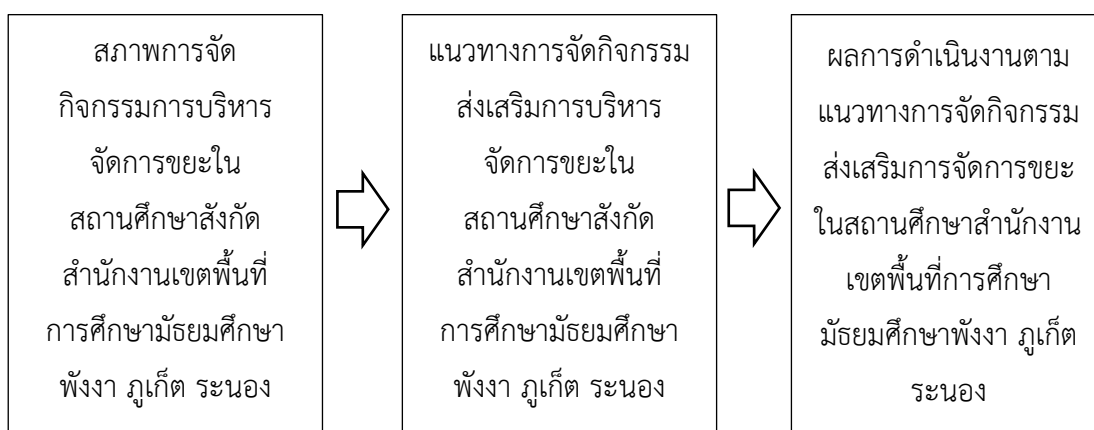
2.2 ตัวแปรตาม คือ ผลการดำเนินงานตามแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการจัดการขยะในสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

ปีการศึกษา 2564

กรอบแนวคิดการวิจัย

การพัฒนาแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง หมายถึง คู่มือที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้นสำหรับใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

นโยบายการบริหารจัดการขยะ หมายถึง นโยบายของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วยนโยบายด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานทั่วไป และด้านการบริหารงานบุคคล

การบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา หมายถึง การใช้หลักการ 3R ได้แก่ การลดใช้ผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดขยะ การนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่ โดยกำหนดเป็นนโยบายสถานศึกษา มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา

กิจกรรมส่งเสริมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดขึ้นเพื่อเป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจ เสนอแนะวิธีการเกี่ยวกับการจัดการขยะ การลดปริมาณขยะในสถานศึกษา

กิจกรรมการจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดหลักสูตรสถานศึกษา บูรณาการร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้สู่การจัดกิจกรรมภายในชั้นเรียน กิจกรรม 5 ส กิจกรรมโรงเรียนปลอดขยะ กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่กำหนดขึ้นตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง หมายถึง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการบริหารและการจัดการศึกษาสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

สถานศึกษา หมายถึง สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง จำนวน 27 โรงเรียน

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนหรือผู้รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

หัวหน้างานวิชาการ หมายถึง ครูที่ได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานวิชาการของสถานศึกษา

ครูผู้สอน หมายถึง ข้าราชการครู ครูอัตราจ้างที่ปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง
2. ทราบถึงสภาพปัญหา อุปสรรค ในการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง
3. ได้แนวทางการส่งเสริมกิจกรรมการบริหารจัดการขยะในสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพังงา ภูเก็ต ระนอง